

İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi

Modernity Perception of Religious Officers Working in Presidency of Religious Affairs (İzmir/Aliağa Example)

Ercan ÇELİK¹

Branch Manager of Karsiyaka Office of Mufti

ABSTRACT

The phenomenon of modernization has occupied the agenda of our society for two hundred years. The course of modernization, a concept of Western origin, has been different in non-Western societies. At this point, Turkish modernization is a very different example from other modernization experiences. Modernization has been perceived at different levels in various layers of our society, and sometimes it has been met with harmony and sometimes with reaction. At the end of two centuries of historical experience, it can be stated that modernization is adopted by the majority of the society. Religion is one of the institutions that transform society in terms of its structure. Just as modernization has an impact on religious life in its predominant aspect, religion has an impact on the perception of modernization. Presidency of Religious Affairs, responds to the needs and expectations of the society in terms of religion with its employees. Religious officials who perform these duties constitute an important social class with their occupation and social environment in the society. In this study, it has been tried to reveal how the religious officials understand modernization, what their reactions are and the level of adaptation against modernization. It has been seen that religious officials have modernized in parallel with other layers of society.

Key Words: Modernism, modernity, religion officer, Presidency of Religious Affairs.

ARTICLE INFO

Received: 03.07.2019

Revision received:

21.07.2019

Accepted: 22.07.2019

Published online:

27.10.2019

---

¹Dr.

ercanveeren@hotmail.com

0506 512 54 05

Diyaret İşleri Başkanlığı'nda Çalışan Din Görevlilerin Modernite Algısı

(İzmir/Aliağa Örneği)

Ercan ÇELİK²

Karşıyaka Müftülüğü Şube Müdürü

ÖZET

Modernleşme olgusu iki yüz yıldır toplumumuzun gündemini işgal etmektedir. Batı orijinli bir kavram olan modernleşmenin seyri, Batı dışı toplumlarda farklı olmuştur. Bu noktada Türk modernleşmesi, diğer modernleşme tecrübelerinden oldukça farklı bir örnek olarak karşımızda durmaktadır. Modernleşme toplumumuzun çeşitli katmanlarında farklı seviyelerde algılanmış, bazen uyum, bazen de tepkiyle karşılanmıştır. İki asırlık tarihi tecrübenin sonunda modernleşme olgusunun toplumun ekseriyeti tarafından benimsendiği ifade edilebilir. Din, yapısı itibariyle toplumu dönüştüren kurumların başında gelmektedir. Modernleşme baskın yönüyle dini hayat üzerinde etkide bulunduğu gibi, din de modernleşme algısı üzerinde etkide bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, istihdam ettiği görevlileri ile dini açıdan toplumun ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermektedir. Bu görevleri yerine getiren din görevlileri toplumda işgal ettikleri konum ve sosyal çevreleri ile önemli bir sosyal sınıf oluşturmaktadırlar. Bu çalışmamızda din görevlilerinin modernleşmeyi nasıl algıladıkları, tepkilerinin neler olduğu, modernleşme karşısında uyumlarının ne düzeyde olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Din görevlilerinin, toplumun diğer katmanları ile paralel düzeyde modernleştikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, modernite, din görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı.

MAKALE BİLGİSİ

Alınma

*Tarihi:*03.07.2019

Düzeltilmiş hali alınma

tarihi: 21.07.2019

Kabul Edilme Tarihi:

22.07.2019

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi: 27.10.2019

GİRİŞ

Modernleşme olgusu Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren gündemimizi işgal etmektedir. Batı kaynaklı bir kavram olan modernleşmenin seyri, batı dışı toplumlarda farklı seyretmiştir. Bu minvalden bakıldığı zaman Türk modernleşmesi diğer modernleşme tecrübelerinden özgündür. Modernleşme toplumumuzun çeşitli katmanlarında farklı seviyelerde algılanmış, bazen uyum, bazen de tepkilerle karşılanmıştır. İki asırlık tarihi tecrübenin sonunda modernleşmenin toplumun tarafından benimsendiği ifade edilebilir. Modernlik kavramı Batı dünyasında meydana gelen köklü değişimleri ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu değişimlerin başında sanayileşme, akılcılaşıma, farklılaşma, kentleşme ve dinden bağımsızlaşma (sekülerlik) gibi süreçler ve olgular gelmektedir (Canatan; 2012:35).

Bizde modernleşme Osmanlı'nın Batı karşısında askeri yenilgileri sonucunda orduyu modernleştirme ve daha sonra bunu toplumun diğer unsurlarına yayma süreci ile başlar. Batı dışındaki toplumlarda modernleşme olgusu, dıştan, baskıcı ve güdümlü olmuştur. Modernleşme öncelikle askeri alanda başlamış, daha sonra devletin çeşitli kademelerinde uygulanmaya konmuş, en sonunda da toplumun her kademesinde etkisini göstermiştir.

Modernleştirme bir değiştirme, dönüştürme sürecidir. Modernlik, insanları ve toplumu dönüştürürken, kendisi insanlar tarafından farklı düzeylerde yankı bulmuştur. Dolayısıyla modernliğin toplumun her tabakasında aynı düzeyde algılandığını ve uygulandığını söyleyemeyiz.

Modernlik, egemen olduğu "çağdaş dünya"da hiç kimsenin dışarıda kalamayacağı ya da artık "modern-öncesi" bir yerin olmadığı bir tür kuşatılmışlığı ifade etmektedir (Sevil; 1999:11). Bu çalışmada din görevlilerinin modernliğe bakış açıları, modernlikten ne anladıkları ve modernliğin kendilerini ne düzeyde kuşattığı sorunsalı üzerinde durulmuştur. Ayrıca din görevlilerinin modernliğe karşı tutum, ortaya koymuş oldukları tepkiler ve bu süreçten nasıl etkilendikleri de ele aldığımız konulardan biridir.

I. BÖLÜM:

1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Diyanet İşleri Başkanlığı Anayasa'nın 136. Maddesine istinaden toplumu din konusunda aydınlatmakla görevli olan ve devlet hiyerarşisi içinde yer alan Anayasal bir kurumdur. Bu görevini sayısı yüz bini aşkın din görevlisi vasıtasıyla yerine getirmektedir. Yapmış oldukları görev, bulunmuş oldukları sosyal çevre ve nüfuz alanları dikkate alındığında din görevlileri toplumda önemli bir sosyal sınıfı oluşturmaktadır.

Modernizm, zamanın teknolojik, siyasal ve ideolojik değişimleri ile gelişmelerini etkilemiş, ayrıca onlar tarafından etkilenmiş, oldukça geniş kapsamlı bir harekettir (Marshall; 1999:508). Modernleşmenin en önemli etki alanlarından birisi, dinin toplumsal boyutudur. Bu yönüyle modernizm tüm sosyal tabakaları etkilediği gibi, din görevlileri üzerinde de etkili olmaktadır. Bu çalışmada din görevlilerinin modernliği nasıl algıladıkları ve modernliğe karşı ne tür tepkiler verdikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yapılan literatür incelemesinde, çalışmamız ile alakalı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı üzerine farklı disiplinlerin bakış açısıyla çeşitli akademik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar nicelik olarak hayli fazla olduğundan burada tek tek yapılan çalışmaları değerlendirmek bu makalenin sınırlarını aşacaktır. İçerik açısından bakıldığında yapılan çalışmalarda daha çok kurumun tarihsel süreci, devlet içindeki konumlanışı ve statüsü, hizmet alanları, kurum üzerinde yapılan dönemsel çalışmalar ve kurumdaki beklentileri kapsadığı görülmektedir.

Din görevlileri üzerinde yapılan çalışmalar ise nicelik açısından hem yeterli düzeyde değildir hem de din görevlilerinin problemleri, beklentileri ve toplumsal imajları hakkında olmak üzere dar bir alanda yapılan çalışmalardır. Din görevlilerinin modernlik karşısındaki tepkilerini, modernlikten ne anladıkları ve modernliğin din görevlileri üzerindeki etkileri hakkında görebildiğimiz kadarıyla şu ana kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu açılardan araştırmamız alana önemli bir katkı yapacaktır.

1.2.Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın yapıldığı İzmir'in Aliğa ilçesi merkez ve on sekiz köyden müteşekkil, İzmir'e altmış km. uzaklıkta olup, ağır sanayi tesislerine sahip bir sahil/sanayi kentidir. Nüfusu merkezde 56.440 olup köylerle birlikte 68.432'dir. (http://www.aliaga.gov.tr/default_BO.aspx?id 15.04.2013)

Araştırmanın yapıldığı zaman aralığında ilçe müftülüğü, müftü, vaiz, iki veri hazırlama ve kontrol işletmeni, şoför, hizmetli, elli dört kadrolu, iki sözleşmeli ve otuz biri fahri olmak üzere seksen yedi kişiden oluşmaktadır. Bunlardan otuz yedisi imam-hatip, sekizi müezzin-kayyım, otuz altısı Kur'an kursu öğreticisi olarak çalışmaktadır.

Çalışmamız empririk bir alan araştırmasıdır. Evren olarak İzmir/Aliğa'da görev yapan din görevlileri ve Kur'an kursu öğretmenleri seçilmiştir. Anket yetmiş dokuz kişiye uygulanmış, iki adet anket formu yarım boş bırakılmasından dolayı değerlendirilmeye alınmamıştır. Dokuz kişiye ise farklı nedenlerden dolayı ulaşılamamıştır. Anket 15 Nisan 2013 tarihinde yapılan aylık personel toplantısında uygulanmış, uygulamadan önce katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmış, katılımcıların araştırmaya katılımlarının serbest olduğu belirtilmiştir.

Ankette on dokuz soru sorulmuştur. Bunlardan iki tanesi açık uçlu soru olup, diğerleri likert tarzı sorulardan oluşmaktadır. Ankette öncelikle demografik bilgileri içeren, daha sonra modernlik algılarını ortaya koyacak sorular sorulmuştur. Verilerin analizinde SPSS programının 15.0 versiyonu kullanılmıştır. Öncelikle formlar numaralandırılmış daha sonra veri girişleri yapılmıştır. Veriler titizlikle incelenmiş ve hiçbir verinin değerlendirme dışı kalmamasına özen gösterilmiştir. Ayrıca medeni kanun dul ve boşanmış kategorilerini bekâr olarak kabul ettiğinden bu iki kategori bekâr olarak değerlendirilmiştir.

1.3.Araştırmanın Hipotezi, Sınırlılıkları ve Varsayımları

Hipotez, araştırmanın amacına uygun olarak ele alınan değişkenlerin ortaya çıkaracağı sonuca yönelik araştırmacının doğrulamaya çalıştığı iddidir (Özdemir; 2010:8). Bu çalışmanın temel hipotezi; din görevlilerinin moderniteye karşı olumlu bir tavır sergiledikleri noktasından hareket etmektedir. Din görevlileri modern yaşam tarzının gereklerini günlük yaşamlarında yerine getirmektedirler. Eğitim düzeyi, cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre modernlik algısında göreceli bir farkın oluşabileceği kabul edilmektedir. Bunun yanında din görevlilerimiz tercihlerinde, din ve geleneksel bakış açısının da modern tercihler kadar belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın evreni Aliğa ilçesinde görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ile sınırlandırılmıştır. Uygulamada bütün din görevlilerine ulaşılması hedeflenmiş, birkaç istisna dışında bu hedefe ulaşılmıştır. Bu ise araştırma evrenimizi büyük oranda temsil etmektedir. Müftülükte din hizmetleri sınıfı dışında görev yapanlar da gerek din eğitim almaları, gerekse din hizmetleri sınıfında görev yaptıktan sonra genel idare hizmetlerine geçmelerinden dolayı ankete dâhil edilmişlerdir. Bu çalışmada ortaya konulan veriler, zamana ve yaşanan mekâna bağlı olarak değişebileceğinden, uygulandığı zaman ve örnekleme sınırlı tutulmuştur. Ayrıca;

a-Araştırmaya katılan katılımcıların cevaplarında samimi ve dürüst davrandıkları,

b-Ankette yer alan soruların, araştırmacının elde etmek istediği verileri sunma yönünde yeterli olduğu varsayımından hareket edilmiştir.

II. BÖLÜM: Kavramsal Çerçeve

2.1.Modernlik Kavramı

Modernleşme (modernizatinon); terimi Latince *modernus* kelimesinden alınmıştır ve ilk kullanımı ms. beşinci yüzyıla kadar gitmektedir. *Modernus*, moda'dan türetilmiştir. Moda ise eski Latince'de "hemen şimdi" demektir. Bu çerçevede modern toplum günümüzdeki toplum demektir (Kızılcılık; 1992:299-300; Sevil;1999:15). Modern düşüncenin babası Descartes'tan sonra başlayan düşünce süreci, önce Aydınlanma'yı daha sonra modernizmi doğurmuştur (Aslan; 1997:59).

Modernlik; on yedinci yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonrasında hemen hemen bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimini ifade eder (Sevil; 1999:19). Tabi ki burada modern derken "yeni", "çağdaşlığı" ve doğayı fetheden bir başarıyı ve bunun sonucu olan teknolojiyi kast etmiyoruz. Bunlarla alakası olmakla beraber modernizm, Aydınlanma düşüncesiyle felsefi temellerini oluşturmuş, insanı hakikatin tek ölçüsü olarak gören, modern bilim ve teknolojinin prensip ve gayesini tesbit ederek bugün bütün bir dünyanın yaşam biçimini, toplumsal yapılanmasını tayin etmeye çalışan ideoloji olarak kabul etmek gerekir (Aslan; 1997:58).

Genelde, on dokuzuncu yüzyıl sonu ile İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar olan dönemde, bilhassa sanat ve edebiyat alanında meydana gelen büyük çaplı değişimleri tanımlamak için kullanılan bir terim olan modernizm (Marshall: 1999:508), Aydınlanmada olduğu gibi, birikimli beşeri tecrübe olarak geleneğin, geçmişin otoritesinin reddiyle kurucu aklın kılavuzluğunda, bir gelecek inşası tasarısını ifade eder. "Yepyeni" anlamında *modern* kavramının temelinde "yeni bir dünya düzeni" ideali yatar. Geleneksel din (Hristiyanlık) tarafından kurulan eski dünyanın, insanlara aradığı mutluluğu getirmediği inancından hareketle, beşeri aklın kılavuzluğunda yeni bir dünya kurma özlemi ortaya çıkmıştır. Yeni bir düşünce tarzından yeni bir hayat tarzına, yeni bir dünya düzenine geçiş süreci, bize *modern* kavramının üç boyutunu verir: "Modernizm" (moderncilik), "yeni bir dünya tasarımı", modernite (modernlik), "yeni bir dünya, hayat tarzı", modernizasyon (modernleş(tir)me) "yeni bir dünya kurma süreci" olarak tanımlanabilir (Gencer; 2008:108-109).

Canatan, modern toplum hakkında sağlıklı bir analiz yapmak üzere bu üç terimi bilmenin zorunluluğundan bahseder. İlk terim *modernleşme* terimidir. Modernleşme bir nehir gibi akıp giden bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç Ortaçağın sonunda Batı dünyasında başlamış ve bugün halen devam etmektedir. "Modernleşme" eşittir "değişme" diyebiliriz. Ancak burada değişme kavramı oldukça özgün bir anlamda kullanılmaktadır. Bu değişme, her şeyden önce Batı merkezli bir değişimdir. Bu anlamda modernleşme ile Batılılaşma arasında analitik bir fark gözetmek mümkün olmakla birlikte pratikte böyle bir ayrımı yapmak oldukça zor ve hatta imkânsızdır. Çünkü modernleşme tarihsel olarak Batı kültür çevresinde doğduğu için Batı damgasını taşımaktadır. İkinci olarak bu değişme yapısal bir değişimdir. Yani önceki toplumsal yapılar yıkılmakta ve yeni yapılar kurulmaktadır. Bu köklü dönüşüm bizde tarihin geri çevrilemezliği yönünde kuvvetli bir duygu uyandırmaktadır. Üçüncü olarak bu değişim kapsamlı bir değişimdir. Yani çoğu zaman sanıldığı gibi yaşamımızın sadece teknolojik ve bilimsel yönlerini değil, siyasal, toplumsal, kültürel ve hatta psikolojik yönlerini de içermektedir. Sonuncu olarak bu kapsamlı değişme küresel ölçekli bir değişimdir. Batı dünyasında başlayan değişim rüzgarı, giderek çevre ülkeleri ve nihayet tüm dünyayı kaplamıştır. Bu yayılma, bir göle atılan taşın oluşturduğu dalgalar gibi bir "merkez"den başlayıp dünyanın en uca köşelerine kadar gitmektedir. Modernleşme kavramıyla birlikte telaffuz edilen bir kavram daha var: "Modernizm". Bu kavramın sonundaki -izm- takısına dikkat etmek gerekmektedir. Modernizm, bir ideolojidir ve bu ideoloji, modernleşmenin ideolojisidir. Bu ideoloji,

modernleşme olgusuna meşruluk kazandıran ve onu temellendiren bir anlayıştır. Bu anlayış kısaca ve özlü olarak “Her yenilik iyidir” şeklinde özetlenebilir. Modernizm yenilikçiliğe duyulan bir açlığı ifade etmektedir. Geçmiş toplumlarda “Eski olan iyidir” şeklindeki anlayış modern toplumda tersi bir anlayışa yerini bırakmıştır. Bu şekilde “eski” ve “gelenek” adına her ne varsa demode ilan edilmiş ve yıkılmıştır. Modern toplumla ilişkili olarak kullanılan son bir kavram daha vardır. O da “modernite” kavramıdır. Modernleşme bir “süreç”, modernizm bir “ideoloji” iken, modernite, bir “kesit”tir. Zaman ve mekanda bir kesittir. Bir anın fotoğrafıdır. Tarihsel, toplumsal ve kültürel şartlar nedeniyle modernleşme, her toplumda belirli bir form kazanmıştır. Mesela Fransız modernleşmesi, İngiliz veya Japon modernleşmesinden farklıdır. Yine Türkiye modernleşmesi, Batılı ülkelerin modernleşmesinden daha farklıdır. Aynı şekilde modernleşme akıp giden bir süreç olduğu için 19. yüzyıl modernleşmesi, 20. yüzyıl modernleşmesinden farklıdır. İşte, modernleşme sürecinin belirli bir anını, belirli bir kesitini ifade etmek üzere modernite kavramı kullanılmaktadır (Canatan; 2012:35-36).

Gencer ve Canatan’ın modern kavramı çerçevesinde ileri sürdükleri üç terimden Türkiye’nin deneyimine en uygun düşeni, “modernleştirmek”tir. Fiilin ardındaki özne modernleştirici elit, bu elitin hedefi ise kendi modernlik anlayışına uygun kurum, inanç ve davranışları seçilmiş nesneye, yani Türkiye halkına kabul ettirmektir (Keyder; 1999:31).

Bir süreci ifade eden modernleşme, eski zamanların toplum tipinden günümüzdeki toplum tipine doğru bir dönüşümü ifade eder. “Eski zamanların toplum tipinden” genellikle “sanayi öncesi toplumlar” kastedilmektedir. Bu da modernleşme ile sanayileşme arasında sıkı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Birçok sosyoloğun modernleşme anlayışı bu çerçevededir. Sanayileşmenin dinamiğinde ise bilim ve teknoloji yatmaktadır. Dolayısıyla bu iki kavrama dayalı olarak modernleşme bilim ve teknolojiye dayalı olarak toplumun içsel farklılaşması ve karmaşıklaşması olarak tanımlanabilir (Kızılcelik, Erjem; 1992:299-300).

Şerif Mardin, toplumdaki bu farklılaşmayı vurgulayarak toplumların merkezîleştiklerini söyler. Mardin, Batı Avrupa’da feodalizmin çöküşü ile başlayan bu süreçte burjuvazinin geliştiğini, sanayileşme ve siyasi hakların nüfusun daha büyük kesimlerine yayılması gibi unsurları kapsadığını ve bu gelişme esnasında, toplumun bazı fonksiyonları merkezde toplanırken, öte yandan yeni gruplar doğduğunu, toplumun fonksiyonlarının birbirinden ayrıldığını dillendirir (Mardin; 1997:25-26). Bu sürecin sonucunda, kurumlar çoğalır, geleneksel toplumların basit yapıları modern toplumların karmaşık yapılarına dönüşür (Marshall; 1999:508-509).

Spesifik bir kavram olarak ABD’de 1960’ların başında yaygın biçimde kullanılmaya başlanan modernleşmenin (Marshall; 1999:508-509) zorlayıcı bir yönünün olduğunu vurgulamak gerekir. Modern toplum, Batı’nın kendi tarihsel gelişimi içinde biçimlenmiştir. Ancak modernleşme süreci kendiliğinden değil, güdümlüdür. Modern olmayan toplumların belirli hukuki, toplumsal, askeri, siyasal düzenlemelerle modern hale getirilmesini ifade eder. Özellikle bize ait modernleşme süreci, askeri kaygılarla başlatılmış, fakat Cumhuriyet döneminde toplumun bütün kesimlerini içine alacak biçimde detaylandırılmıştır (Başer; 2000:144).

Kendi iç dinamiklerinin etkisiyle, Sanayi Devrimi ve bunu sağlayan koşullar ile kendi gelişim sürecini bir adım öteye taşıyan Batı dünyası, kendi dışındaki toplumlar üzerinde ekonomik, siyasal, kültürel vb. birçok alanda değişimi ve dönüşümü zorunlu kılmıştır (Çelik; 1999:5). Bu yönüyle toplumumuzda modernleşme aynı zamanda bize ait olanın inkar edilmesi ve geçersiz kılınması sürecini ifade eder. Bu süreç, müesseselerden başlayarak, bütün hayata yansımış, takip edilen yol gereği, en fazla bize ait olması gereken mazimiz bile varlığını koruyamamıştır (Görgün; 1997:35).

Bu noktada modernleşmenin öne çıkan bazı özelliklerini şöyle ifade edebiliriz: İlerlemecilik, çevreyi kontrol etme eğilimi, laik hukuk, merkezi, planlı ve müreffeh toplum telakkileri, rasyonel

bilimsel düşünce, insana faydacı yaklaşım (Başer; 2000:143-144), derinleşme, içe dönme, teknik gösteriş ve içsel olarak kendinden kuşku duymak (Marshall; 1999:508) olarak belirtilebilir.

Modernizmin diğer belirleyici özelliklerinden birisi eleştirel olmasıdır. Modernizm din, felsefe, ahlak, hukuk, tarih, ekonomi ve siyasetin eleştirisiyle başlamıştır. Modern çağın temel fikirleri ve kavramları –ilerleme, özgürlük, demokrasi- eleştiriden kaynaklanmıştır (Küçük; 2000:185). Arslan'a göre, bütün bunların yanında modernizme güç veren asıl unsur bilimdir. Eğer bilim olmasaydı modernizm dünyayı işgal etmeye bu kadar cüretkar olamayacaktı (Aslan; 1997:61).

P. L. Berger modernliği şu beş karakteristiği ile kavramsallaştırır.

1-Soyutlama. Özellikle hayatın bürokrasi ve teknolojiyle karşılaşması.

2-Geleceksellik. Gelecek tahayyülü ve hayatın saatle yönetilmesi.

3-Bireyleşme. Böylece yabancılaşmanın doğması.

4-Serbesti. Hayata kaderin değil, tercihin hükmettiği şey olarak bakma.

5-Dünyevileşme. Dini inancın makuliyetine kitlesel tehdit (Gencer; 2008:114).

Tekeli ise, modernleşmenin dört boyutu olduğunu ve modernleşmenin bunlar arasındaki gerilimlerle kavranabileceğini ifade etmektedir.

1-Ekonomik boyut. Modernleşmenin ekonomik yüzü dediğimizde, kapitalist ilişkiler içinde, inorganik enerjiye dayanarak üretim yapan sanayileşmiş bir toplumdaki söz ediyoruz. Ürünler metalaşmış, emek ücretli hale gelmiş, liberal mülkiyet anlayışı kurumsallaşmıştır.

2-Bilgi boyutu. Toplumsal olguların doğru bir temsilinin yapılabileceğine, dolayısıyla nesnel bir toplumbiliminin kurulabileceğine inanılmaktadır.

3-Birey boyutu. Belirli bir yöreye bağlılığı azalmış, yer değiştirebilen yani akışkanlığı artmış, eğitilmiş kişilerden oluşan bir toplum söz konusudur.

4-Kurumsal boyut. Ekonomik faaliyetlere sahip, bireylerden oluşmuş, kendi üstüne düşünen toplum, yeni bir örgütlenme biçimi geliştirmiştir. Bunun özellikleri kısaca ulus-devlet olma ve demokratiklik olarak özetlenebilir (Tekeli; 1999:137).

Hollandalı modernleşme sosyoloğu J.W. School ise, modernleşme hakkındaki görüşlerini beş ana önerme olarak şöyle belirtmektedir.

1-Modernleşme bütün toplumların ve halkların katıldığı genel, karmaşık ve kapsamlı bir süreçtir. Bu olgu, ilk kez 18. yüzyıl İngiltere'sinde sanayi devrimi biçiminde belirmiştir ve o günden bu yana bütün dünya ölçeğinde yaygınlaşarak sürmektedir. Modernleşme, bir toplumun bütün yönleriyle dönüşüme uğrama sürecidir.

2-Modernleşme, tek yönlü doğrusal değil, çok yönlü doğrusal bir evrim sürecidir. Modernleşme ve ilerleme anlamında evrim her zaman birbiriyile örtüşen süreçler değildir.

3-Modernleşme teorik açıdan zorunlu değildir, ama pratikte zorunludur. Modern toplumlarla karşı karşıya gelen halkların ve bireylerin modernleşme karşısındaki tutumları arasında çoğu kez fark vardır. Modern toplumun kimi yönleri tartışmasız kabul edilirken, bazı yönleri de reddedilmektedir. Batılı olmayan toplumlar normatif anlamda modernleşmeye muhalefet etseler bile, bugünkü dünyanın konjoktürel koşullarında modernleşmeden de edemezler.

4-Modernleşme bir anlamda Batılılaşmadır. Modernleşme Batılı kültür çevresinde belirlediği için birçok yazar ve düşünür, Batılı olmayan toplumların modernleşme sürecinde Batılı değerleri özümseyeceğini, yani belli bir ölçüde “Batılılaşacağını” ileri sürmektedir. Modernleşme Batılılaşma

ile özdeş değildir, ancak modernleşmekte olan toplumlar kaçınılmaz olarak belli ölçülerde Batılılaşmak zorundadır.

5-Modernleşme, değerden arınmış bir olgu değildir. Modernlik ve modernleşme, Batı kültüründe olumlu çağrışımlar yapan ve böylece kendisine olumlu değer yargıları yüklenen bir kavramdır (Canatan; 1995:33-45).

Modernizmin açıkça sınırı belirlenmiş bir bitiş tarihi yoktur. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri gerçekleşen değişimleri tanımlamak için postmodern terimi kullanılıyorsa da, bazı düşünürler modernizmin hala sürdüğünü iddia etmekte, bazı yazarlar da, modernizmin ölümünün söz konusu tarihten çok daha önce gerçekleştiğini belirtmektedirler (Marshall; 1999:508). Oysa modernliğin bugün arkeologları olabilir, ama modernlik kendisine mimarlar bulmaya devam etmektedir (Küçük; 2000:353). Artık modernliğin sonucunda ortaya çıkan yaşam tarzları bizi geleneksel toplumsal düzen türlerinin tamamından eşi görülmedik bir biçimde söküp çıkarmıştır. Modernliğin getirdiği dönüşümler hem yaygınlıkları hem de yoğunlukları açısından önceki dönemlere özgü değişim biçimlerinin çoğundan daha etkilidirler (Giddens; 2018:12).

Batı, kendi dışındaki toplumları birçok yönden değişime zorlamıştır. İslam dünyasını kendi tarihi referansları doğrultusunda bir dönüşüm için, kendisiyle baş başa kalmasına müsaade etmemiş, kendi toplumuna benzemesi için çaba göstermiştir. Dolayısıyla kendi dışındaki toplumları kendisi gibi üretip tüketmeye, giyim kuşam ve yemek kültürü gibi günlük rutinlerde kendi tarzını benimsemeye zorlamıştır (Çelik; 1999:6).

Bilim ve teknolojiye gelişmelerle beraber özellikle Aydınlanma dönemi ve Sanayi Devrimi ile doğup gelişen ve Batı orijinli olan modernleşme, Batıyı da aşan zorlayıcı/güdümlü yönüyle neredeyse tüm toplumları etkisi altına almıştır. Özellikle Batı dışı toplumlarda bu süreç sancılı olmuş, toplumsal hafızayı sarsıcı etkiler yaratmıştır. Ülkemizde bu alandaki adımlar bazen zorlayıcı şekilde atılmış ve ilk dönemlerde tepki ile karışlanmıştır. Geline nokta modernleşmenin toplumsal düzeyde kabul gördüğü söylenebilir.

III. BÖLÜM: Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde katılımcıların vermiş olduğu cevapların analizi yapılmıştır. İlk önce demografik veriler değerlendirilmiş daha sonra ise katılımcıların modernlik kavramı çerçevesinde vermiş oldukları yanıtların çözümü ve değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca katılımcıların farklı demografik özellikleri ile modernlik ilişkisi karşılaştırılmıştır.

3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Frekans Dağılım Analizi

Tablo 1: Katılımcıların cinsiyet durumu

	Frekans	Yüzde
Kadın	33	42,85
Erkek	44	57,14
Toplam	77	100

Örnekleme ilişkin demografik bilgileri şöyle verebiliriz. Örneklemin 33'ü (%42.85) bayan, 44'ü (%57.14) erkektir.

Tablo 2: Katılımcıların yaş durumu

	Frekans	Yüzde
20-30 arası	21	27,27
31-40 arası	20	25,97
41-50 arası	33	42,85
51-60 arası	3	3,89
Toplam	77	100

Katılımcıların yirmi biri (% 27.27) 20-30 yaş, yirmisi (% 25.97) 30-40 yaş, otuz üçü (% 42.85) 41-50 yaş, üçü (% 3.89) 51-60 yaşları arasındadır. Buna göre katılımcıların çoğu orta yaş grubundadır.

Tablo 3: Katılımcıların Medeni durumu

	Frekans	Yüzde
Evli	64	83,11
Bekar	13	16,88
Toplam	77	100

Örneklemin altmış dördünü (%83.11) evli olanlar, on üçünü ise (%16.88) bekâr olanlar oluşturmaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların Öğrenim durumu

	Frekans	Yüzde
İmam hatip lisesi mezunu	16	20,77
İlahiyat ön lisans mezunu	52	67,53
Lisans mezunu	6	7,79
Lüksek lisans mezunu	2	2,59
Cevap vermeyen	1	1,29
Toplam	77	100

Örneklemin on altısı (%20.77) imam hatip lisesi mezunu, elli ikisi (%67.53) ilahiyat ön lisans mezunu, altısı (%7.79) lisans mezunu, ikisi (%2.59) yüksek lisan mezunudur. Yüksek öğrenim görenlerin toplamı (%77.91)'dir. Bu sonuç ise din görevlilerimizin eğitim düzeylerinin gayet iyi durumda olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Katılımcıların hizmet süresi

	Frekans	Yüzde
1-5 yıl arası	31	40,25
6-10 yıl arası	5	6,49
11-20 yıl arası	8	10,38
21-30 yıl arası	27	35,06
30 ve üzeri	2	2,59
Cevap vermeyen	4	5,19
Toplam	77	100

Hizmet sürelerine baktığımızda örneklemimizin otuz biri (%40.25) bir ile beş yıl arasında görev yapmaktadır. Yirmi yedi kişi ise (%35.06) 21-30 yıllık görevli, sekiz kişi (%10.38) 11-20 yıl arası ve beş kişi de (%6.49) 6-10 yıllık görevlidir. Dolayısıyla örneklemimizin çoğunluğunu mesleğe yeni başlayan ile 20-30 yıl arası meslekte olan görevliler oluşturmaktadır.

3.2. Katılımcıların modernliğe bakışının frekans dağılım analizi

Tablo 6: Modernlik kavramı öncelikle size neyi ifade etmektedir? Sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Özgürlük	12	15,58
Akılcılık	45	58,44
Bireysellik	3	3,89
Dünyevileşme	14	18,18
Cevap vermeyenler	3	3,89
Toplam	77	100

Öncelikle “modernleşme deyince ne anlıyorsunuz” diye açık bir uçlu sorulmuş, bununla din görevlilerinin modernleşme kavramından ne anladıkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Verilen cevapları birkaç alt başlık altında topladığımızda ankete katılanların genellikle modernleşme deyince çağa uyma, yenilikleri takip etme, teknolojiyi kullanma, akılcılık, bireysellik, daha akılcı ve özgür olmak, batılılaşma vb. cevaplar verdikleri görülmektedir. Az sayıda katılımcı ise dini değerlerden ödün vermek diye cevaplamıştır. Verilen cevaplardan, modernizme karşı olumlu görüş belirtenlerin çoğunlukta olduğunu görmekteyiz.

Bu soru ile bağlantılı olarak modernleşmenin kendileri için öncelikle ne anlam ifade ettiği sorulmuş, örneklemin kırk beşi (%58.44) modernlik denince akılcılığa öncelik tanımıştır. On dört kişi (%18.18) dünyevileşme, on iki kişi (%15.58) özgürlük ve son olarak da üç kişi (%3.89) bireysellik cevabını vermiştir. Üç kişi ise soruya cevap vermemiştir. Netice itibarıyla modernlik denince din görevlilerinin öncelikli olarak akılcılığı daha sonra sırasıyla dünyevileşme, özgürlük ve son olarak da bireyselliği anladıklarını ifade edebiliriz.

Tablo 7: Modernleşmeye nasıl bakıyorsunuz? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
İyidir	30	38,96
Kötüdür	4	5,19
İyi yanları da kötü yanları da vardır	40	51,94
Fikrim yok	3	3,89
Toplam	77	100

Modernleşmeye bir değer olarak bakış açılarını ortaya koyabilmek için modernleşmeye nasıl baktıkları sorulmuş, katılımcılardan kırk kişi (%51.94) modernliğin iyi yanları yanında kötü yanlarının da olduğunu belirterek modernlik konusunda seçmeci bir yaklaşım sergilemişlerdir. İkinci grup olarak otuz kişi (%38.96) modernliğin iyi olduğu fikrini beyan etmişlerdir. Sadece dört kişi (%5.19) kötü olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Modernliği kötü olarak görenlerin sayıca az oluşunu göz önünü alırsak, din görevlilerimizin toplamda (%90.9) ile modernliğe negatif bir değer atfetmedikleri, hatta yarısından fazlasının (%51.94) olumlu karşıladıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 8: Sizce modernlik dindarlık ilişkisi nasıldır? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Daha çok dindarlaşma sağlıyor	17	22,07
Dindarlığın azalmasına sebep oluyor	28	36,36
Dindarlığa herhangi bir etkisi olmuyor	21	27,27
Fikrim yok	10	12,98
Cevap vermeyen	1	1,29
Toplam	77	100

Din görevlileri (%90.9) ile modernliğe negatif bakmadıkları halde modernlik dindarlık ilişkisi bağlamında, yirmi sekiz kişi (%36.36) modernliğin dindarlığın azalmasına sebep olduğu görüşündedir. Yirmi bir kişi (%27.27) ise modernliğin dindarlığa herhangi bir etkisinin olmadığı, on yedi kişi ise (%22.07) daha çok dindarlaşmayı sağladığı kanaatindedir. On kişi (%12.98) bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmiş, bir kişi ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Modernliğin dindarlığı zayıflattığını ifade edenlerin oranı (%36.36) olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki tabloda örnekleminizin (%38.96)'sı modernliği bir değer olarak olumlu görürken, burada (%36.36) ile modernliğin dindarlığı azalttığı görüşündedir.

Bu soru ile bağlantılı olarak, dindarlıkta bir artış varsa bunun en önemli göstergelerinden bir kaçını yazmaları istenmiş, verilen cevaplarda; dini programlara katılımın, camilerin cemaatlerinin, Kur'an kurslarına olan ilginin, son yıllarda hacca gitme isteğinin ve eğitimli din görevlilerinin sayısının artmasını, dini içerikli gösterileri, DİB'liğinin son dönemlerdeki çalışmaları, dini içerikli tv programlarının olmasını ifade etmişlerdir.

Tablo 9: Modernlik dini değerleri yıpratmakta mıdır? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	17	22,07
Katılıyorum	24	31,16
Katılmıyorum	27	35,06
Fikrim yok	9	11,68
Toplam	77	100

Örnekleminizin kırk biri (%53.23) modernliğin dini değerleri yıprattığını düşünmektedir. Modernliğin dini değerleri yıpratmadığını düşünenlerin oranı ise (%35.06)'da kalmaktadır. Katılımcılar modernliğe olumlu değer atfetmelerine karşın, çoğunlukla modernliğin dini değerleri yıprattığını düşünmektedir. Bu sonucu tabloyu tablo sekiz ile birlikte ele aldığımızda uyumlu bir cevap verildiği görülmektedir.

Tablo 10: Modernleşme ile İslam dini uyuşabilir mi? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	42	54,54
Hayır	5	6,49
Kısmen uyuşabilir	26	33,76
Fikrim yok	3	3,89
Cevap vermeyen	1	1,29
Toplam	77	100

Örneklemin kırk ikisi (%54.54) İslam dini ile modernleşmenin uyuşabileceğini, 26 kişi ise (%33.76) kısmen uyuşabileceğini düşünmektedir. "Evet" ve "kısmen uyuşabilir" diyenlerin oranı altmış sekiz kişi ile (%88.3)'e ulaşmaktadır. Buna karşın modernleşme ile İslam dininin uyuşamayacağını söyleyenlerin oranı sadece beş kişi ile (%6.49)'da kalmaktadır.

Örnekleminizin (%57.14)'ü modern bir toplumda yaşamayı arzulamaktadır. Buna karşın (%25.97)'si geleneksel bir toplumda yaşamayı istemektedir. Din görevlilerimiz geleneksel bir toplumda yaşamaktansa çoğunlukla modern bir toplumda yaşama istekleri modern hayat tarzının din görevlilerimiz nazarında kabul gördüğünün bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Tablo 11: Modern toplumda mı geleneksel toplumda mı yaşamak istersiniz? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Modern	44	57,14
Geleneksel	20	25,97
Fark etmez	9	11,68
Fikrim yok	2	2,59
Cevap vermeyenler	2	2,59
Toplam	77	100

Örneklemin kırk ikisi (%54.54) İslam dini ile modernleşmenin uyuşabileceğini, 26 kişi ise (%33.76) kısmen uyuşabileceğini düşünmektedir. “Evet” ve “kısmen uyuşabilir” diyenlerin oranı altmış sekiz kişi ile (%88.3)'e ulaşmaktadır. Buna karşın modernleşme ile İslam dininin uyuşamayacağını söyleyenlerin oranı sadece beş kişi ile (%6.49)'da kalmaktadır.

Tablo 12: Modernliğin gündelik hayatta ağır yer tutması sizi rahatsız ediyor mu? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	15	19,48
Hayır	45	58,44
Fark etmiyor	8	10,38
Fikrim yok	6	7,79
Cevap vermeyenler	3	3,89
Toplam	77	100

Modernliğin gündelik hayatta ağır yer tutması karşısından herhangi bir rahatsızlık duyup duymadıkları sorusu karşısında ise kırk beş kişi (%58.44) rahatsızlık duymadığını, sekiz kişi (%10.38) ise kendileri için her hangi bir farkın olmadığını ifade etmişlerdir. Tablo:11 ile tablo:12 birbiriyle uyumlu görüşlerin ifade edildiği tablolardır. Toplamda örneklemin (%68.82)'sinin modernliğin gündelik hayatta ağır yer tutmasından rahatsız olmadıklarını belirtmeleri, din görevlilerinin modern hayata tarzına önemli derece uyum sağladıklarını ifade etmektedir.

Tablo 13: Sizce Türkiye'nin modern olması gerekir mi? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	43	55,84
Hayır	1	1,29
Bazı alanlarda modernleşebilir	33	42,85
Toplam	77	100

Örnekleminizin çoğunluğu Türkiye'nin modernleşmesi noktasında kırk üç kişi (%55.84) ile olumlu görüş belirtirken, sadece bir kişi olumsuz görüş bildirmiştir. Katılımcıların (%42.85)'i ise Türkiye'nin bazı alanlarda modernleşebileceğini belirtmiştir. Türkiye'nin modernleşmesi hususunda "evet" ve "bazı alanlarda modernleşebilir" diyenlerin toplamı (%98.69)'a yükselmektedir ki bu din görevlilerimizin Türkiye'nin modernleşmesi bağlamında gayet yüksek bir skalada olduklarını göstermektedir. Tablo 7,10,11 ve 12'yi birlikte değerlendirdiğimizde din görevlilerimizin modernlik noktasında uyumlu bir tavır içinde olduklarını ifade edebiliriz.

Tablo 14: Kıyafet ve eşya alırken sizin için öncelikle hangisi etkilidir? Sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Marka	1	1,29
Kalite	23	29,87
Fiyat	10	12,98
Dini hassasiyetlerim	42	54,54
Cevap vermeyenler	1	1,29
Toplam	77	100

Tablo 14'e baktığımızda cevap verenlerin kırk ikisi (%54.54) kıyafet ve eşya alırken öncelikli olarak dini hassasiyetinin kendileri için belirleyici olduğunu ifade etmiştir. İkinci sırada ise yirmi üç kişi ile (%29.87) kalitenin, on kişi ise (%12.98) fiyatın belirleyici olduğunu söylemişlerdir. Sadece bir kişi kendisi için markanın önemli olduğunu söylemektedir. Bu veri din görevlilerimizin modern dünyada davranışlarının belirleyiciliği noktasında dini hassasiyetlerin hala güçlü olduğunu göstermektedir.

Tablo 15: Çocuğunuzun nasıl bir eğitim almasını istersiniz? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Modern eğitim	-	-
Dini eğitim	18	23,37
İkisi birlikte	57	74,02
Dini eğitimi aile vermeli	2	2,59
Toplam	77	100

Modernleşmenin en belirgin olduğu alanlardan birisi eğitimidir. Tablo 15'e baktığımızda ankete katılanların (%74.02)'si çocuğunuzun eğitim hususunda dini eğitim ile laik eğitimin birlikte verildiği bir sistemi tercih etmektedir. On sekiz kişi ise (%23.37) çocuklarının dini eğitim almasını istemektedir. Dini eğitimi ailelerin kendisi vermeli diyenler ise (%2,59)'luk bir oranla iki kişi ile sınırlıdır. Çocuğunuzun sadece laik eğitim almasını isteyen ise hiç bulunmamaktadır. Örneklemin yaklaşık üçte ikisinin çocuklarının eğitiminde dini eğitimle laik eğitimin birlikte verildiği bir sistemi tercih etmesi, insanların dini tercihleri ile birlikte modern eğitim tarzını da benimsediklerini göstermektedir. Tablo 15'teki verilere göre din görevlilerimiz, çocuklarının eğitimi noktasında modern eğitim sistemi ile birlikte dini eğitimin de verilmesini tercih etmektedirler.

Tablo 16: Kadının çalışmasına nasıl bakıyorsunuz? sorusuna verilen cevapların frekans dağılımı

	Frekans	Yüzde
Çalışmalı	13	16,88
Çalışmamalı	9	11,68
Kendisine uygun işlerde çalışmalı	55	71,42
Toplam	77	100

Modernleşme projesi daha çok kadınlar üzerinden yürütülmüştür. Kadının toplumda görünür olması, çalışma hayatına etkin şekilde katılması modernleşme politikaları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Tablo 16'ya baktığımızda örneklemimizin elli beşi (%71.42) kadının kendisine uygun işlerde çalışmasını doğru bulurken, on üçü (%16.88) herhangi bir kayıt belirtmeden kadının çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Çalışmamalı diyenler ise dokuz kişi ile (%11.68)'de kalmaktadır. Bu sonuç ise kadının çalışması hususunda din görevlilerinin seçici olmakla birlikte, kadının çalışmasına karşı olmadıklarını göstermektedir.

3.3.Demografik Özelliklere Göre Moderniteye Bakışın Karşılaştırılması

Tablo 17: Cinsiyet ve modernleşme arasındaki ilişkinin karşılaştırılması

		Soru 8: Modernleşmeye nasıl bakıyorsunuz	
		İyidir	Kötüdür
Cinsiyet	Kadın	9	1
		27,3%	3,0%
	Erkek	21	3
		47,7%	6,8%
Toplam		30	4
		39,0%	5,2%

Karşılaştırmalı olarak baktığımızda modernizme bakış açısında kadın ve erkek arasında farklar bulunmaktadır. Kadınların (%63.6)'sı modernleşmenin iyi ve kötü yanları bulunduğunu ifade ederken bu oran erkeklerde (%43.2)'de kalmaktadır. Modernleşmeye artı değer olarak bakanlar arasında kadınlar (%27.3)'de kalırken, erkeklerde (%47.7)'lik bir kısım iyi görmektedir. Neticede erkekler modernleşmeye kadınlardan daha olumlu bakarken, kadınların seçmeci yaklaşıtlarını görmekteyiz. Modernleşmeye negatif bakanların oranı ise kadın ve erkek değişkenleri arasında değerlendirmeye alınmayacak kadar küçük kalmaktadır.

Tablo 18: Yaş ve modernleşme arasındaki ilişkinin karşılaştırılması

		Modernleşmeye nasıl bakıyorsunuz?	
		İyidir	Kötüdür
Yaş	20-30 arası	3	0
		14,3%	,0%
	31-40 arası	8	2
		40,0%	10,0%
	41-50 arası	18	2
		54,5%	6,1%
	51-60 arası	1	0
		33,3%	,0%
Toplam		30	4
		39,0%	5,2%

Yaş değişkeni ve modernlik algısına baktığımızda, 41-50 yaş arası grubun (%54.5) ile modernizme daha olumlu yaklaştıkları, yaş düştükçe bu oranın da düştüğünü görmekteyiz. 20-30 yaş arası grubun (%81.0) ile modernleşmenin iyi ve kötü yanlarının olduğun belirten seçmeci bir tavır takınması oldukça önemlidir.

Tablo 19: Medeni durum ve modernleşme arasındaki ilişkinin karşılaştırılması

		Modernleşmeye nasıl bakıyorsunuz?	
		İyidir	kötüdür
Medeni durum	Evli	27 42,2%	3 4,7%
	Bekar	3 23,1%	1 7,7%
Toplam		30 39,0%	4 5,2%

Evlilerde modernleşmeye olumlu bakış (%42.2) ile bekarlardan daha fazladır (%23.1). Modernliğin iyi ve kötü yanlarının olduğunu ifade edenlere baktığımızda da aynı şekilde evlilerin (%69.2) ile bekarlardan (%48.4) daha yüksek olduğunu görüyoruz. Medeni durum değişkeninde evlilerin bekarlara oranla daha fazla modernleşmeye olumlu yaklaştıkları görülmektedir.

Tablo 20: Öğrenim durumu ve modernleşme arasındaki ilişkinin karşılaştırılması

		Modernleşmeye nasıl bakıyorsunuz	
		iyidir	Kötüdür
Öğrenim	imam hatip lisesi mezunu	7 43,8%	1 6,3%
	ilahiyat ön lisans mezunu	18 34,6%	3 5,8%
	lisans mezunu	3 50,0%	0 ,0%
	yüksek lisans mezunu	2 100,0%	0 ,0%
Toplam		30 39,5%	4 5,3%

Öğrenim durumu ve modernleşme ilişkisine baktığımızda lisans mezunlarında (%50) modernleşmeye olumlu bakarken (%50) hem iyi hem de kötü yanlarının olduğunu ifade etmektedir. Yüksek lisans mezunlarında iyi diyenlerin oranı (%100)'dür. İmam hatip ve ilahiyat ön lisans mezunu olanlarda iyi ve kötü yanları da vardır diyenlerin oranı, iyidir diyenlerin oranından daha fazladır. Moderniteyi kötü algılayanlar lisans ve yüksek lisans mezunlarında olmamakla birlikte, imam hatip ve ilahiyat ön lisans mezunlarında oran olarak oldukça düşüktür. Dolayısıyla yukarıda verilen diğer tablolarla birlikte düşünüldüğünde modernizme kötü bir olgu olarak bakanların oranı oldukça düşük kalmaktadır.

Veri sayısı ki-kare analizi az olduğundan karşılaştırmalar tanımlayıcı olarak sadece frekans ve yüzde bağlamında çapraz tablolarla değerlendirilmiştir. J. W. Schoorl'ın da dediği gibi, din görevlileri teorik bakımdan modernliğin bazı yönlerini eleştirse de, pratik yönü ağır basan moderliği hayatlarına yansıttıklarını ve konjektürel açıdan modernleştiklerini ifade edebiliriz. Bu durum, modernitenin güdümlü, zorunlu ve dönüştürücü yönünden kaynaklanmaktadır.

SONUÇ

Diyanet İşleri Başkanlığı, yerine getirmiş olduğu görevi, istihdam ettiği personel sayısı ve toplumun en ücra noktalarına kadar teşkilatlanması yönüyle önemli bir kurumdur. Son dönemlerde camii dışı din hizmetleri alanında atmış olduğu adımlar, Diyanet İşleri Başkanlığını toplumda önemli bir konuma taşımaktadır. Bu çalışmada İzmir Aliğa ilçesinde görev yapan din görevlilerinin modernliği nasıl algıladıkları, onun gündelik hayatlarındaki yansımaları ortaya kondu. Araştırmada temel hipotez olarak din görevlilerinin modernliğe karşı olumlu bir tavra sahip oldukları düşüncesinden hareket edilmiştir. Elde edilen veriler hipotezimizi büyük oranda doğrulamıştır.

Modernlik ile dini düşüncenin uyuşabileceğini, Türkiye'nin modernleşmesi noktasında ise araştırmamıza katılan din görevlilerinin tamamına yakınının olumlu görüş belirttiğini görmekteyiz. Bu sonuçlar, modernliğin araştırmamıza katılan din görevlileri nezdinde benimsendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcılar modernliğin dindarlığın azalmasında bir etken olduğu görüşündedir. Bununla bağlantılı olarak katılımcıların çoğunluğu modernliğin dini değerleri yıpratıldığını ifade etmektedir. Katılımcıların bir çoğu modernleşmenin dini düşünce ile uyum içinde olabileceğini belirterek modern bir toplum düzeninde bir yaşamı tercih edeceğini beyan etmiştir. Yine bu tercihle uyumlu olarak katılımcıların büyük kısmı gündelik hayatta modernliğin ağır yer tutmasının kendilerini rahatsız etmediğini söylemektedir. Özellikle eğitim ve kadının çalışması konusundaki tercihleri bu konuda belirleyici pozisyonundadır. Bir kişi dışında tüm katılımcılar Türkiye'nin modernleşmesi konusunda olumlu tavır sergilemektedirler.

Modernleşmenin tezahürleri bağlamında ise din görevlilerinin giyim kuşam tercihlerinde dini hassasiyetlerinin belirleyici olduğunu ifade edebiliriz. Eğitim açısından ise çocuklarının hem modern hem dini eğitimi birlikte alabilecekleri bir sistemden yana tavır aldıkları müşahade edilmektedir. Kadının çalışması konusunda büyük oranda olumlu görüş belirtmektedirler.

Modernliğe olumlu bakış noktasında cinsiyetler arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Erkek katılımcılar modernliğe kadınlardan daha olumlu yaklaşmaktadırlar. Bu durumu erkeklerin toplum ile daha iç içe olmaları, eğitim ve teknolojik imkanlara daha fazla ulaşabilmeleri vb. sebeplerle açıklamak mümkündür. Evli olanlar da ise modernliğe bekar olanlardan daha fazla olumlu yaklaşmaktadır.

Kamusal hayat daha fazla modernleştikçe, insanlar daha fazla modern fikirler ile karşılaşmakta, modern yaşam tarzı günlük rutinlerinde yoğun bir şekilde yer almakta ve neticede zihinsel olarak kanıksamayı gerektirmektedir. Toplumda din hizmetlerini ifa eden görevlilerin

modernlik algılarının ve hayatlarına yansıma düzeylerinin ele alındığı bu çalışma, din hizmetleri sunan sosyal sınıfın modernliğe karşı olumlu bir yaklaşım sergilediklerini, modernliğin düşünce düzeyinde kabul gördüğünü, en azından modernliğe karşı negatif bir tavır ortaya koymadıklarını göstermektedir. Oysa değer yargılarından bağımsız olmayan modernizmin, Müslümanların dini ve dünyevi algılarında müspet ve menfi anlamda nasıl bir dönüşüm meydana getirdiği, dini bakış açılarında bir kırılma yaratıp yaratmadığı, hayata ve evrene dini bir perspektiften seküler bir zihniyete dönüştürüp dönüştürmediği noktasındaki sorular can alıcı şekilde ortada durmaktadır. Bu süreç acaba insanları nereye götürecektir, hangi sorunlarla yüz yüze bırakacaktır. Özellikle müslüman toplumlar üzerindeki etkileri nelerdir. Bu vb. soruların derinlikli analizlerle ele alınması elzemdir.

KAYNAKÇA

- Aslan. A. (1997). *İslam ve modernleşme*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Başer. A. Erkilet (2000). *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Canatan. K. (2012). *Sosyoloji Söyleşileri*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları.
- (1995). *Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Çelik. E. (1999). *Marshall G. S. Hodgson'a Göre İslam Toplumunun Dönüşümünde Modern Arayışlar*. Yüzüncü Yıl Üniversite İlahiyat Fakültesi, Basılmamış Lisans Tezi.
- Gencer. B. (2008). *İslamda Modernleşme*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Giddens. A. (2018). *Modernliğin Sonuçları*. Çev: Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Görgün. T. (1997). *İslam ve Modernleşme*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Keyder. Ç. (1999). *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kızılçelik. S., Erjem. Y. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*. Konya: Göksu matbası.
- Küçük. M. (2000). *Modernite Versus Postmodernite*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Mardin. Ş. (1997). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall. G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özdemir. A. (2010). *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamaları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Sevil. M. (1999). *Türkiye'de Modernleşme ve Modernleştiriciler*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Tekeli. İ. (1999). *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- http://www.aliaga.gov.tr/default_BO.aspx?id 15.04.2013.